

LAI HOLH KAN PALH TUK

Ceu Hlun

Mahle holh a thiam lo bik miphun cu Lai miphun kan si lai. Lai miphun hmanh ah Halkha lei ko kan zual rua ka ti. Kan holh cu kan thiam lo hlei ah kan upat lo, kan tanh lo, kan tlaihchan lo. Kan ton mi miphun dang holh poh ah kan zuangzam. Mizoram um cia hrimhrim cu an holh a kahpia tuk cang. Lusei holh le Lai Holh hmanh an hliah ti lo. Mah tik ah Lai Holh an holh sin ah Lusei Holh an tenh lengmang. Atu ah Lusei holh nih a chilh chin lengmang. Kawi Holh le Mirang Holh zong nih an rak chilh ve. Lai Holh kan cuh cang a hau.

Miphun dang holh i kan zuanzam tuk nak ah kanmah kokek holh hmanh kan hliah ti lo. USA cozah hi a tha i cozah zong Lai Holh te in chawnh khawh a si. Biacaihzung ah Lai Holh te in an kong an ichim. Holhlet nih lehpiak a si. Sibawi sin zong ah Lai Holh in an chim i holhlet nih leh a si. Lai Holh bakte i leh ko zong ah an theih lo a tam. Oikhat cu, "Is there anybody in your family who has whooping cough?" tiah sibawi nih mizaw a hal. "Nanmah chung ah khuhhip a ngei mi an um maw?" tiah ka leh. Lai mizaw nih cun khuhhip cu a hngal lo. Chimh a hau. Oikhat cu biacaihbwaw nih tazacuaitu bia a chimter i mah dih cun cuaimi Laipa cu a hal. "Do you have any question to ask her?" a ti. "Bia na hal duh mi a um maw?" tiah ka leh ko. Aa thawh i biacaihbwaw tu cu a hal. Ka khuaruah a har. "Bia na ka hal duh mi a um maw?" tiah ka let hin lo. "Biahal na duh mi a um maw?" ti tal si seh law, "Do you have any question?" tiah ruah khawh a si hnga i a mawh lo tiah ka ti hnga. Atu cu, "Bia na hal duh mi a um maw?" ti bakte a si ko. Telifawn in leh a si i mui ihmuh lo cun biangcawi zoh awk a um lo i

a mawh lo zong a si ko lai. Asinain a bia ah a fiang ko i biangcawi zoh a hau mi a si lo. A fiang ko mi cu aziah dah a theihthiam lo ti ah cun kan zatlang holh ah daithlaan a tam tuk ruang ah a si.

Lai Holh a tloh lo ding i ruah mi biaknaklei cathiam sang pipi hi miphun dang holh vial an thiam tuk ko lai bu ah Lai Holh an tloh mi a tam. Mirang phungchim a let tu ah hin anmah cu an fial tawn hna. Lai Holh i an von chuah tik ah hma hnih hma thum an nolh. A sullam aping le apang a chuak mi a tam. Bia hmual dim zong ah an chuah. An degree thang an chiat. A chim tu nih thei hna seh law an lung a si lo hnga ning! A ngai tu ca zong ah awlokchong. Holhleah a har ning cu kan hngalh cio mi a si. English in Lai Holh i leh hnek tik ah English biatlang a dih hnu in ithok i a hram lei hei zawh a hau. Biatlang a sau ah cun a har tuk. Cun holhphun pipa i a um mi biafang tehna Lai Holh ah a leh nak a um lo. Mah zawn cu kan theihthiam lai. Sihmanhsehlaw, biaknaklei bia sawhsawh leh nak i biafang hmaan an hmuh khawh lo hi cu Lai Holh zeirello tiang lawhter awk an tlak.

Biaknaklei ca hi Laica aa tial nak bik a si i, mah hmanh cu duk an tla thah lo. Hla cauk khi cu English thiam an tlawm lio i rak leh mi, remh zong a tong set lo mi, a si i sawhkhik awk a tlak tuk lo. Lai Baibal Thiang zong a let tu i a leh lio ah mahtluk in Lai Holh kong a rak ruat rih lo (amah nih a chim). English-thiam hon tam deuh hnu le Lai Holh zong hon kherhlai deuh hnu i ca a chuak mi zoh tik zong ah kan chamhbaunak a lang ngaingai rih. Langhternak ah, Krifa Hlabu 1-nak khi

chanthar i leh mi a si i, a biapit nak bik zawn apingpi in aa let ko. A hmual a tum. "To God Be The Glory" ti cu "Pathian cu thangthat si ko seh" ti nemmam a si lo; "Sunpar cu Pathian nih co seh" ti deuh a si. Baibal ah khin remh awk tampi a um rih rua ka ti. Langhternak rih ah, Matthai 21:7 ah khin, "...Jesuh cu aa cit" ti a um. Zei nih dah Pathian fapa cu aa cit? Zeitin dah mah bia cu a um khawh? Doctorate mah zat kan ngeih tiang ah an sining in an um ko.

Mah vialte ka chim nak hi kan Lai Holh ze i kan rel lo nak le kan daithlaan nak langhter duh ah a si; mi soi nak ah a si lo. Angaite ah cun, hi ca a tial tu zong hi Lai Holh kong ah chamhbaunak tampi a ngei ve mi a si. Holh a leh ah, ca a tial ah, amah lungkhan hmanh a tlinh ve lo mi, a cawng cuahmah ve mi, a si ko. Sihmanhsehlaw, amah a si ah, aho an si ah, Lai Holh hi kan cawn deuh cio a hau ti cu raltha in chim khawh a si. Hi cabia hrimhrim ah hin tlawmpal in cawn von ruat tuah hna usi.

Lai Holh ah kan thiam lo theng si lo in kan ruah setsai lo ruang i kan palh tawn mi ka tial lai. Ka khon lai i tampi in ka tial te lai tiah ka rak ti nain ka khong lo i ka ruah chom i ka lungchuak vial ka tial lai:

Hliphlau: Mi tampi nih 'hlerhlau' ti ding ah 'hliphlau' an ti lengmang. 'Hler' hi amah lawng hmanh lei nih a chim aa harh. Cu chap i 'hl' aw aa peh ah cun a har chin cang. Linguistics ah 'easiness' hi mi holh ning a thlentertu thil biapi pa khat a si ti a si. Chim a har deuh mi kan lei nih a hrial i a fawi deuh mi aa thim theu. Min sau deuh zong min tawi deuh nih a laan tawn. Cu ruang ah lei nih 'hliphlau' aa thim deuh i a si lai tiah ruah khawh a si. 'Hliphlau' cu arannak i cawlcangh khi a si. Biana ah, accident a um e tiah khua an au. Lau tuk bu in an tli colh. Puan iken zong an ruat manh lo. "Hliphlau tuk in kan ra i puan

iken hmanh kan hngal lo" tiah ti khawh a si. Hler-hlah cu lunghna ngei te i um, ipanh, ileklak, phun khi a si. Ithanghhlah um deuh seh ti nak ah, "Kan ihliphlau deuh lai" ti ding a si lo, "Kan ihlerhlau deuh lai" ti ding a si.

Dawi: 'Thawl' ti ding ah daw i an ti lengmang. Mi pa khat cu a nun a chia tuk i 'kan khua ah um ti hlah' tiah an ti ah cun an thawl a si; an daw i a si lo. Um a duh ko na te i kal law ti khi thawl cu a si. Mifir a tli i tlah timh in an zulh ah cun mah cu 'dawi' a si. A tli mi, a zaam mi, a kal mi, khi daw i khawh an si. A um ko mi cu daw i khawh an si lo. Siangngakchia pa khat siangin in an chuah khawh; an daw i kho lo.

Keimah ta: Laimi tampi nih 'keimah' le 'ka' hman nak an fiang lo. 'Keimah nawl a si' ti nakding ah 'ka nawl a si' ti tehna in an ti. 'Keimah nawl a si' ti cu, nangmah nawl a si lo, asilole, midang nawl a si lo, nawl a ngei tu cu keimah ka si, tinak a si. 'Ka nawl a si' ti hmanh nakding a har ngaingai. "Na fa ka si" ti cu, "Na nau ka si lo" tinak a si. "Nangmah fa ka si" ti cu midang fa ka si lo tinak a si.

Sawm: Auh le kawh zaka ah mi tampi nih sawm rumro an hman, Mizo bang in. Biachim ding in mi pa khat kawh khawh, auh khawh a si. Sawm cu mah tuah mi thil tuahpi ve ding i fial khi a si. Ngahring daw i ka sawm hna ah cun keimah zong a daw i ding ka si ve tinak a si. "Nupi thi usi" tiah mi pakhat nih a hawipa a ti ah cun nupi thit a sawm a si. A nupi a thit nak hmun ah rat a fial ah cun a sawm a si lo, a kawh a si. Sianghleirun chung ka um lio ah Dagon Hall ah ka um. Class kan dih in kan lengvaak, kan ikholh. Mah dih cun rawl ei a si. Ka hawile he, "Rawl ei cang hna usi" tiah kan iti. Kan isawm. Rawl ei isawm ah cun mahle rawl cio ei a si ko. Rawl ikawh belte ah cun a ko tu rawl ei a si. Mahti cu kawh le sawm cu an idang.

Zawn: Tuchan hlabia i ka theih theu mi cu 'zawn' a si. *Zawn* cu *cheel* he aa khat ti awk a si. Achelchel i tuah mi ah khin hman a si. "Lo ka kal zawn ah" a ti mi cu lo a kal bal set lo mi an si lai. Nifatin lo a kal mi nih, "lo ka kal zawn ah" tiah ti a si lo. Zing fatin a tho mi kan si ca ah "zing ka thawh zawn ah" tiah ti khawh a si lo. "Dawtmi ka'n ngaih zawn ah" tiah tlangval nih a ti ah cun, khua maw cheelpi lawng ah a ngaih tinak a si i, "Na ka ngai bal set lo mu" tiah rak unh khawh a si. "Tintling cung i ka zau zawn ah" ti hla a phan tu khi achelchel lawng ah a zau tinak a si (zau cu, mit-au bu i ih khi a si, ihngelh a si lo). Laimi cu rian aa hre mi kan si i kan zau chel a tlawm ca ah "tintling cung i ka zau zawn ah" ti khawh a si.

Buti: Fongvoi le ann chuan mi haangngei khi buti a si. Ann aa tel lo ah cun tisop a si.

"Nusal": Kawl Holh i *meinmah* khi Lai Holh cun 'nupi' a si. *Amyothamee* zong 'nupi' a si. Nupi cu nu a si mi minung khi a si; va a ngei mi theng a si lo. "A nupi tah a ra ve lo maw?" ti khi Kawl Holh cun, "*Amyothmee kaw, ma la bu la?*" ti a si. Nupi cu *wife* a si lo; *female people* asilole *woman* a si. Mah bang cun pasal zong pa a si mi minung khi a si ko, ngakchia zong. Atu mi cheukhat nih nu raltha deuh khi nusal an ti hna ka theih. Lai Holh thiam ngai ding i ka ruah mi upa pa khat zong nih mahti cun ca ah a til i ka zohchuk deuh cang. Nupi le pasal cu Kawl Holh in *meinmah* le *yoke-kya* an si i, *nusal* cu *meinkya* a si hnga. Nu maw a si hnga, pa dek.

Nu raltha chim duh nak ah a tha deuh ding mi cu 'cal' hi a si (sakhi cal i bantuk khi). 'Cal' cu har taktak hnu lawng i a duai mi khi a si. Hriang khi a thing cu kan tih ah a ciam tuan. A cal lo. A hawng helte cu a til a tha tuk i fawite'n a ciam lo. A cal. Thal thing zong a til tuan ah a ciam lo. A cal ve. Minung pa khat a cal ah cun ze hmanh nih fawi le bai ah a hrawk kho lo. Kawl Holh i 'acian khan' khi a si.

Pasal hi a lung zong, a zaang zong, a thawng mi an um. Ral le har nih an tei kho hna lo. Mah bantuk pasal cu pa cal an si. Falam Lai Holh cun "pa cang" kan ti hna hnga. Nu zong nu cal um khawh a si.

Nihin: Micheu nih 'tuni' an ti lengmang. Aho nawl dek an icawn. 'Nihin' a si.

Cawisan: Mizo holh icawn in 'cawihler' ti ding khi 'cawisan' an ti lengmang. Sang lakin cawi khi a si. Lai Holh ah si lak i tuah mi chim tik ah verb he komh a si lo. Verb le verb tu komh a si. 'Cawi' cu tuahsernak verb a si i, tuahsernak verb dang 'hler' he komh ding a si. 'Cawihler' asilole 'cawithlir' si ding a si.

Lawng...bik: Zual le hma i palh tawn mi cu, 'lawng' le 'bik' an hmanthi hi a si. 'Bik' cu tahchunhnak bia a si i tahchunhmi thil pa thum tal a um lawng ah hman khawh a si. 'Bik' aa hman ah cun thik pa khat a sawhkhik ding a si. 'Bik' nih thil tam a sawhkhik tung tik ah sullam ngei lo ah aa chuah. Hawikom tha pa khat lawng ka ngeih ah cun, hawikom tha dang ka ngei lo tinak a si. 'Bik' hman khawh a si lo. "Nangmah lawng ka hawi tha bik na si" ti le "Nangmah lawng ka tlaihchan bik na si" ti cu chim thahnem an si lo. "Nangmah lawng ka tlaihchan mi na si" asilo ah, "Nangmah hi ka tlaihchan bik na si" ti awk tal a si.

A cuai thlai: Thil khing thlai nak ah cuai rak hman a si. An khing kan thlai hna tik ah a rit deuh le a zaang deuh hngalh a si. Thil rih ning kan chim tik ah cuai zong, kilogram zong, pawng zong hman a si. Hmanhseh, "a kilogram kan thlai" tiah ti a si lo. "A cuai kan thlai" ti zong aa palh. "A khing kan thlai" ti ding a si.

Taang: "Sal ah an cang" rak ti tawn mi zong, "sal ah an taang" an ti i "Ka hrum ah rawl a taap" ti ding zong, "Ka hrum ah rawl a taang" an ti hoi cang. Taan cu hawihnu i rong taan khi a si. Taap zaka ah hman khawh a si lo.

Phai DVD an zoh lio mi a taap ah, “Phai khuai kha a ÷it” an ti hoi.

Cekmak: ‘Kan dawl cekmak mi kan nau nih a kan liamtaak’ e ti ding ah, “kan dawl cikcek mi...” an ti. An palh. Cikcek cu kan duhtawk i kan tuah mi ah khin hman ding a si. Biana ah, ralkap nih ral riahbuk an sawn i hramh tlaak taang lo in an hrawh. Mah cu an hrawh ‘cikcek’ tiah ti ding a si. Hrawh chap awk zong a um ti lo. ‘Ruahpi nih a ka surh i ka siap cikcek’ ti ah cun siap chin khawh awk um lo kong a si. Dawl kong ah cun cikcek hman a si lo. Thlum te i dawl cu dawl cekmak a si.

Ruah setmat deuh a herh ning langhter nak ah mah vial ka ttial hi a si. Tampi a um rih lai.